

บทบาทของอุบาสิกาในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา

The Roles of Upāsikā Devotee in improvement of Buddhism

ญาณวดี เคลือบมาศ^{1*}, พระครูพิพิธสุตาทธ², พิสิต โคตรสุโพธิ์³
Yanavadee Kluabmas^{1*}, Ven. Phrakru Piphitsutatorn², Phisit Kotsupho³
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่^{1,2,3}
Mahachulalongkornrajavidyalaya University^{1,2,3}
*Corresponding Author, E-mail: nafon13999@gmail.com

(Received: July 28, 2021 | Revised: November 16, 2021 | Accepted: December 8, 2021)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์คือเพื่อศึกษาบทบาทของอุบาสิกาในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล และเพื่อศึกษาบทบาทอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาของอุบาสิกาปัจจุบัน โดยใช้ข้อมูลจากพระไตรปิฎกเป็นหลักและข้อมูลจากอรรถกถา รวมทั้งเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องเป็นส่วนประกอบ

ผลการศึกษาพบว่า คำว่า อุบาสิกา คือ สตรีผู้เข้ามานั่งใกล้พระรัตนตรัย พระพุทธเจ้าตรัสให้มีบทบาทรับภาระพระพุทธศาสนาและพัฒนาตนเองตามหลักศาสนาไปพร้อม ๆ ฝึกหัด ฝึกปฏิบัติ และอุบาสก และอุบาสิกา ถึงแม้จะมีข้อจำกัดทางร่างกายหลายอย่างก็ตาม แต่พวกเขาสามารถรับผิดชอบและภาระงานทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี บทบาทของผู้หญิงในพระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับเป็นอย่างดี โดยเฉพาะในเรื่องการเป็นผู้ถวายทาน เป็นผู้ปฏิบัติกัมมัฏฐานและเผยแผ่พุทธธรรม เป็นต้น ทุกครั้งที่มีการถวายทานก็มักจะมีการปฏิบัติธรรมควบคู่ไปด้วยเสมอ เป็นความจริงที่ว่าผู้หญิงในฐานะอุบาสิกาก็มีคุณูปการ

สำคัญยิ่งในการช่วยบำรุงและประคับประคองพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีตั้งแต่สมัยพุทธกาล มาจนถึงสมัยปัจจุบัน เนื่องด้วยพระพุทธศาสนาได้เปิดกว้างให้สำหรับสตรีโดยทั่วไปจึงทำให้ สตรีทุกชนชั้นวรรณะมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน อีกทั้งยังเป็นต้นแบบแก่อุบาสิกายุคใหม่ที่ เพียบพร้อมไปด้วยวิชาและจรณะ

คำสำคัญ: อุบาสิกา, การอุปถัมภ์, พระพุทธศาสนา

Abstract

This article aims to study the roles of Upasika (Lay Woman) in improvement of Buddhism during the Buddha's time and to study the present Upasika's roles in improvement of Buddhism. It was mainly utilised source of data from the Tipitaka and the related data from commentaries and other documents.

The result was found that : The term 'Upasika' is represented a woman who sits near the Triple Gem. The Buddha said that she carry out a role to bear the burden of Buddhism and develop herself according to religious principles along with monks, nuns, and upasakas and upasikas. Although there are many physical limitations, but they able to take responsibility and work in Buddhism very well. The role of women in Buddhism is definitively established. Especially in terms of being an offering, remain a meditation practioner and propagating the Buddha Teachings, etc. Every time there is an offering, there is always a practice of Dhamma. It is accurate that women as lay devotees have effectively contributed to the development of Buddhism from the time of the Buddha to the present day. Since Buddhism is open to women in general, women of all castes are equal. They were also the models for the new generation of Lay Women with thier being full of knowledge and conduct.

Keywords: Upāsikā, Improvement, Buddhism

1. บทนำ

บุคคลที่นับถือพระพุทธศาสนาเรียกว่า พุทธสาวก จำแนกเป็นหมู่หรือกลุ่ม เรียกว่า “พุทธบริษัท” มี 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มภิกษุ 2) กลุ่มภิกษุณี 3) กลุ่มอุบาสก และ 4) กลุ่มอุบาสิกา ในพุทธบริษัททั้ง 4 กลุ่มนี้ก็ยังแบ่งเป็น 2 ฝ่ายใหญ่ๆ คือ คือ 1) ฝ่ายบรรพชิต คือกลุ่มนักรบวช มีภิกษุและภิกษุณี 2) ฝ่ายคฤหัสถ์ หรือ ฆราวาส คือ ผู้ครองเรือน ประกอบด้วยอุบาสกและอุบาสิกา พระพุทธเจ้าทรงฝากพระธรรมวินัยหรือพระศาสนาไว้กับพุทธบริษัท 4 ดังที่ตรัสไว้ว่า “เมื่อตถาคตปรินิพพานไปแล้ว ถ้าภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยยังมีความยำเกรงในพระศาสนาในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในกันและกันนี้แลเป็นเหตุปัจจัยให้สังฆธรรมตั้งมั่นอยู่นาน” (อง.ปญจก. (ไทย) 22/201/220)

เมื่อกล่าวโดยย่อจากพุทธบริษัท 4 กลุ่มนั้น จะประกอบด้วยบุคคล 2 สถานะ คือมีสถานะเป็นบรรพชิตก็ตามและเป็นคฤหัสถ์ก็ตาม พุทธบริษัททั้ง 2 ฝ่ายก็ต่างเป็นเจ้าของพระพุทธศาสนา โดยมีสิทธิ์เท่าเทียมกัน และมีหน้าที่จะต้องเอื้อเพื่อประโยชน์ต่อกันและกัน หน้าที่สำคัญ คือ พุทธบริษัททั้ง 4 ต้องรักษาพระธรรมวินัยดูการมีพระศาสนาไว้เป็นหลักยึด ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสกับพระอานนทีก่อนที่พระองค์จะดับขันธปรินิพพานว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย” (ที.ม. (ไทย) 10/216/164)

การที่จะรักษาพระธรรมวินัยเอาไว้ได้ พุทธบริษัททั้ง 4 ต้องเป็นผู้ฉลาดเฉียบแหลมในพระธรรมวินัย เป็นพหุสูตร สามารถชี้แจงหลักธรรมแก้ไขข้อกล่าวหาบิดเบือนของฝ่ายตรงกันข้ามได้สามารถปกป้องพระธรรมวินัยได้ หากตรงกันข้ามก็จะไต่มาสารลปปกป้องพระศาสนาได้ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสกับมารผู้ทูลเชิญให้เข้าสู่การปรินิพพานว่า

“เราจะยังไม่ปรินิพพาน トラบเท่าที่ภิกษุทั้งหลาย...ภิกษุณีทั้งหลาย...อุบาสกทั้งหลาย...และอุบาสิกาทั้งหลายผู้เป็นสาวกและสาวิกาของเรา ยังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แคล้วกล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบไม่ปฏิบัติตามธรรมเรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว แต่ยังบอกแสดง บัญญัติ กำหนดเปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ปราบปรบวาทะที่เกิดขึ้นให้ เรียบร้อยโดยชอบธรรมไม่ได้”(ที.ม. (ไทย) 10/175/123-124)

ในบรรดาพุทธบริษัททั้ง 4 เหล่านี้ อุบาสิกา เป็นสาวิกาของพระศาสดา มีสถานะและบทบาทสำคัญ รับภาระการอุปถัมภ์ค้ำชู และรักษาพระศาสนาไม่ด้อยไปกว่า พุทธบริษัทหมู่อื่น พระพุทธเจ้าทรงยกย่องให้สถานภาพเท่าเทียมกันในด้านมีศักยภาพที่จะบรรลุธรรมขั้นสูงสุดได้ เป็นที่ทราบโดยทั่วไปว่า สถานภาพของสตรีในสังคมพราหมณ์จะถูกกดให้ต่ำกว่าสถานภาพของบุรุษ ทั้งกีดกันและจำกัดบทบาทหลายด้าน โดยเฉพาะบทบาทด้านการเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นผู้นำในสังคม หรือผู้นำในครอบครัว ไม่มีโอกาสเงยหน้าอ้าปากได้ แต่หลังจากที่พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นมา พระพุทธเจ้าได้ยื่นให้โอกาสแก่สตรี โดยให้เข้ามาบวชเป็นภิกษุณี หรือหากครองเรือนก็ทำหน้าที่เป็นอุบาสิกาเป็นหนึ่งเสาหลักในจุดศรัทธาที่ค้ำชูพระศาสนา ด้วยโอกาสและศักยภาพนี้ ทำให้อุบาสิกามีบทบาทในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนามีใช่เป็นหน้าที่ของอุบาสิกาเพียงเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ของทั้งอุบาสกและอุบาสิกา คือการเป็นผู้ถวายความอุปถัมภ์บำรุงและสนับสนุนพระศาสนา โดยเฉพาะอุบาสิกาจนได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้า และตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ...ในการถวายทานไว้ 3 คนด้วยกันคือนางวิสาขา เป็นผู้เลืกว่่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลาย ผู้ยินดีในการถวายทาน (วิ.มหา. (ไทย) 5/350/223) นางสุปปาวสาโกลิยจิตา เป็นผู้เลืกว่่าอุบาสิกาสาวิกา

ทั้งหลาย ผู้ถวายรสอันประณีต (อง.จตุกก. (ไทย) 21/57/95) และนางสุปียา อุบาสิกา เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายผู้บำรุงภิกษุอาพาธ (วิ.มหา. (ไทย) 5/280/60-63) ในฐานะครองสถานภาพของผู้ครองเรือน อุบาสิกาก็สามารถศึกษา และปฏิบัติธรรมในส่วนที่เรียกว่า ธรรมบูชา ที่คู่กับอามิสบูชา พระพุทธเจ้าทรง ตรัสว่า “อานนทฺ ผู้ใดเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาก็ตาม ปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรมปฏิบัติชอบปฏิบัติตามมรรมอยู่ ผู้นั้นย่อมเชื่อว่าสักการะ เคารพ นอบน้อม บูชาพระตถาคตด้วยการบูชาที่ประเสริฐสุด (ที.ม. (ไทย) 10/199/122) บทบาทในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา คอยช่วยเหลืออำนวยความสะดวก ให้แก่ภิกษุ ภิกษุณี รวมทั้งสามเณรและสามเณรี ได้ปฏิบัติธรรมได้อย่างสะดวก ไม่ ลำบากด้วยปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต ที่พักอาศัยและยาที่สำคัญต่อการดำรงชีพ การถวายภัตตาหาร การถวายเครื่องนุ่งห่มอุปโภคและยารักษาโรค ถือว่าเป็นสิ่ง สำคัญต่อการดำรงชีพของพระสงฆ์ เพราะภัตตาหารจากผู้มีจิตศรัทธาถวาย พุทธพจน์ที่ว่า “สัตว์ทั้งปวงมีชีวิตอยู่ได้ด้วยอาหาร” (ที.ม. (ไทย) 10/307/191) โดยอุบาสิกานั้นเอง

จากที่กล่าวมา อุบาสิกา มีสถานะเท่าเทียมกับอุบาสก หากจะกล่าว ในทางศักยภาพ พระพุทธศาสนาถือว่า มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ มีความเสมอกันในด้านการกระทำ คือ ผู้ใดทำดี ย่อมได้รับ ผลดี ผู้ใดทำชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว ดังปรากฏในจูฬกัมมวิภังคสูตรว่า

“คนบางคนในโลกนี้ เป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม เป็นผู้ฆ่าสัตว์ เป็นคน หยาบช้ำ มีมือเปื้อนเลือด ฝักใฝ่ในการประหัตประหาร ไม่มีความกรุณาในสัตว์ ทั้งหลาย เพราะกรรมนั้นที่เขาให้บริบูรณ์ ยึดมั่นไว้อย่างนั้น หลังจากตายแล้ว เขา จึงไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก หลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในทีใดๆ เขาก็จะเป็นคนมีอายุสั้น” (ม.อ. (ไทย) 14/290/350) ในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของอุบาสิกาในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา มีการศึกษาคำ 3 คำ ที่จะให้คำนิยามโดยย่อ คำแรกคือคำว่า บทบาท หมายถึงการแสดงท่าทางตามบทบาทที่สังคมกำหนดไว้ ในที่นี้คือบทบาทในการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี คำต่อมาคือคำว่า อุบาสิกา หมายถึง สตรีผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย, คนใกล้ชิดพระศาสนา โดยประกาศถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต คำสุดท้ายคือ การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา หมายถึง การอุปถัมภ์บำรุงพระศาสนาของพุทธบริษัทในด้านปัจจัยต่างๆ ทำให้พระพุทธศาสนามั่นคงขึ้น เจริญยิ่งขึ้นและแผ่ขยายกว้างไกลมากขึ้น

2. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับอุบาสิกาในพระพุทธศาสนา

คำว่า “อุบาสิกา” ในพระวินัยปิฎกที่กล่าวไว้ว่า “สตรีที่ได้ชื่อว่า อุบาสิกา ได้แก่ สตรีถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะ สตรีที่ถึงพระธรรมว่าเป็นสรณะ สตรีที่ถึงพระสงฆ์ว่าสรณะ (วิ.มหา. (ไทย) 1/629/440) หมายความว่า สตรีที่ชื่อว่า อุบาสิกา ได้แก่ผู้ยึดถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง (วิ.มหา. (ไทย) 1/636/434) หรือเป็นผู้มอบชีวิตถึงพระรัตนตรัย (วิ.มหา. (ไทย) 1/29/35)

นอกจากที่กล่าวมา การกล่าวถึงคุณสมบัติของอุบาสิกามีปรากฏในที่หลายแห่ง เช่น คุณสมบัติของสตรีผู้ที่จะเข้าถึงความเป็นสหายของเหล่าเทวดาประเภทนาปายิกา (เทวดาที่สามารถปรารภนาเหตุ 3 อย่างได้ตั้งใจปรารภนา คือ วรรณะ เสียง และความสุข) จะต้องเป็นผู้ประกอบด้วยคุณธรรม 8 ประการ และคุณธรรมข้อที่ 8 นั้น จะต้องเป็น “อุบาสิกา” คือ ผู้ถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นที่พึ่งและรักษาศีล 5 ประการ (อง.สตตก. (ไทย) 23/136/272) และสตรีผู้ที่เจริญด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา ก็ชื่อว่าเป็นอุบาสิกา (อง.ปญจก. (ไทย) 22/64/92) พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “อานนท์ ผู้ใดเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาก็ตาม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมปฏิบัติชอบปฏิบัติตามธรรมอยู่

ผู้นั้นย่อมเชื่อว่าสักการะ เคารพ นอบน้อม บูชาพระตถาคตด้วยการบูชาที่ประเสริฐสุด (ที.ม. (ไทย) 10/199/122)

พระพุทธเจ้าทรงแสดงคุณลักษณะของอุบาสิกที่ดีไว้ 5 ประการคือ 1) เป็นผู้มีศรัทธา 2) เป็นผู้มีศีล 3) เป็นผู้ไม่ถือนมกตสันขาว เชื่อกรรม ไม่เชื่อนมกต 4) ไม่แสวงหาผู้รับทักษิณานอกศาสนา 5) ทำอุปัชฌาย์ในศาสนาที่ตนก่อน (อง.ปญจก. (ไทย) 22/175/184) คุณลักษณะของอุบาสิกทั้ง 5 ข้อนี้ มีแนวทางปฏิบัติอย่างง่าย ๆ สามข้อแรกมุ่งเน้นที่ตัวอุบาสิกเองที่ควรจะมีศรัทธาในพระรัตนตรัย และมีศีลห้า และประกอบอาชีพสุจริตทั้งไม่ผิดกฎหมาย และไม่ผิดศีลธรรมอยู่อย่างสงบสุข อุบาสิกเป็นสตรีที่มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัย เคารพเลื่อมใสในพระพุทธเจ้ามีความศรัทธาเชื่อมั่นในพระธรรมคำสอนของพระบรมศาสดาและมีความเลื่อมใสศรัทธาและเคารพในพระสงฆ์ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา นอกจากความศรัทธาความเคารพในพระรัตนตรัยแล้ว อุบาสิกควรปฏิบัติตนให้เหมาะสม เช่น การรักษาศีล การปฏิบัติธรรมเพื่อให้เข้าถึงธรรมะที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนเอาไว้ พวกเขาได้ชื่อว่าเป็นอุบาสิกอย่างแท้จริงนั่นเอง

ดังที่คำว่า อุบาสิก เป็นภาษาบาลี (อุบาสิก) ในภาษาพูด ภิคุเรียก คฤหัสถ์สตรีว่า “สีกา” ซึ่งกร่อนมาจากคำว่า อุบาสิก ตรงกันข้ามกับคฤหัสถ์ชายที่ภิคุเรียกว่า “ประสก” ซึ่งกร่อนมาจากคำว่า อุบาสก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, น. 1385) และคำ อุบาสิก (อุบาสก) หมายถึง สตรี (บุรุษ) ที่นั่งใกล้พระรัตนตรัย ดำรงชีวิตอยู่ในคุณสมบัติของผู้ใกล้ชิดพระรัตนตรัย ถึงสรณะ 3 ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่ระลึก

จะเห็นได้ว่า อุบาสิก มีความหมาย หลากหลาย ทั้งโดยศัพท์ และโดยขยายความ แต่เมื่อกล่าวโดยรวม อุบาสิก หมายถึง สตรีที่มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัย อันได้แก่มีความศรัทธา เคารพ เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า มีความศรัทธา เชื่อมั่น และเคารพในพระธรรม และมีความเลื่อมใส ศรัทธา และเคารพใน

พระสงฆ์ นอกจากความศรัทธา ความเคารพในพระรัตนตรัย อุบาสิกาควรปฏิบัติตนให้เหมาะสม เช่น การรักษาศีล ปฏิบัติธรรมเพื่อให้เข้าถึงธรรมะ

3. บทบาทของอุบาสิกาในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา

การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนามีใช่เป็นหน้าที่ของอุบาสกเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ทั้งของอุบาสกและอุบาสิกา คือการเป็นผู้ถวายความอุปถัมภ์บำรุงและสนับสนุนพระศาสนา บทบาทของอุบาสิกาในการบำรุงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนามีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้า และตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะหลายคน เช่น นางวิสาขา เป็นผู้เลศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลาย ผู้ยินดีในการถวายทาน (วิ.มหา. (ไทย) 5/350/223) นางสุปวาสาโกณิยธิดา เป็นผู้เลศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายผู้ถวายอาหารรสอันประณีต (อง.จตุกก. (ไทย) 21/57/95) และนางสุปียา อุบาสิกา เป็นผู้เลศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายผู้บำรุงภิกษุอาพาธ (วิ.มหา. (ไทย) 5/280/60-63)

คำว่า “อุปถัมภ์” มาจากภาษาบาลีว่า อุปตถมภ เป็นคำนาม แปลว่าการค้าจุน การค้าชู การสนับสนุน การเลี้ยงดู คำกริยา ได้แก่ ค้าจุน ค้าชู สนับสนุน เลี้ยงดู (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, น. 1386)

ส่วนคำว่า “บทบาท” เป็นคำนาม ได้แก่ การทำทำตามบท การทำตามบท โดยปริยาย หมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, น. 602)

เมื่อรวมเอา 2 คำมาผสมกันได้คำว่า บทบาทในการอุปถัมภ์ ความหมายว่า การทำหน้าที่ในการค้าชู สนับสนุน บำรุงพระพุทธศาสนา ด้วยปัจจัย 4 เมื่อนำคำว่า อุบาสิกามาเป็นเจ้าของบทบาท ก็หมายถึง หน้าที่ของอุบาสิกาที่ปฏิบัติในการค้าชู ค้าจุน บำรุง พระพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึงองค์ประกอบของศาสนา คือ ศาสนบุคคล มีพระศาสดา พระสาวก ศาสนวัตถุ มีอาราม วิหาร ศาสนธรรม คือ

คำสั่งสอน รวมทั้งการสนับสนุนให้ศึกษาและปฏิบัติธรรม และศาสนพิธี หมายถึง การประกอบพิธีทางศาสนา มี ไหว้พระสวดมนต์ ถวายทานเป็นต้น ตัวอย่าง อุบาสิกาชื่อสุชาดา ธิดาของเสนานิคุฏมพี ณ ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม วันหนึ่งนาง ได้ทำความปรารถนาไว้ ณ ต้นไทรต้นหนึ่งว่า ถ้านางไปมีเหย้าเรือนกะคนที่เสมอกัน แล้วได้บุตรชายในท้องแรกจักทำพิธีกรรมประจำปีและความปรารถนาของนางก็สำเร็จ หลังจากนั้นนางได้ทำขวามรุธุบายาสถวายพร้อมถาดทองคำแด่พระโพธิสัตว์ทรงปั้นขวามรุธุบายาสออกเป็นก้อนได้ 49 ก้อน แล้วทรงบำเพ็ญเพียร การที่นางสุชาดาได้ถวายขวามรุธุบายาสนั้นนางจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในพระพุทธศาสนา เนื่องด้วยการถวายขวามรุธุบายาสนั้นเป็นมื้อมีสำคัญให้อัตภาพของพระโพธิสัตว์แข็งแรง มีพลังที่จะปฏิบัติธรรมจนได้บรรลุพระโพธิญาณภายหลังต่อมา พระศาสดาจึงทรงสถาปนานางอุบาสิกาในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นเลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายผู้ถึงสรณะก่อน (ช.อ.ป.อ. (ไทย) 70/1/137-152)

ต่อไปนี้จะได้นำเสนอบทบาทของอุบาสิกาในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ โดยนำเสนอผ่านอุบาสิกาตัวอย่างทั้งในสมัยพุทธกาล มีนางวิสาขา นางสุปาวสาโกลิยธิดา นางสุปปิยา และสมัยปัจจุบันในประเทศไทยมีอุบาสิกาที่เป็นตัวอย่าง เช่น คุณหญิงสมปอง วรรณิสสร ยายคุณท้าวแพง และคุณยววรรณ วีรวรรณ เป็นอุบาสิกาที่บำรุงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาตามบทบาทและหน้าที่ของตนเองที่พึงจะทำได้ ดังต่อไปนี้

3.1 บทบาทในด้านการสร้างวัดและทำนุบำรุงวัด

ในสมัยพุทธกาล อุบาสิกาสุปาวสา โกลิยธิดา ในการสร้างวัดและการถวายความอุปถัมภ์บำรุงพระศาสนาในด้านปัจจัยต่างๆ พระนางได้เข้าเฝ้าพระบรมศาสดาครั้งแรก ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธองค์จบแล้ว ก็ดำรงอยู่พระโสดาบัน หลังจากนั้นได้อารธนาพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์หมู่ใหญ่มาก

รับภัตตาหารที่บ้าน นางถวายอาหารชื่อว่าให้สิ่งประเสริฐ 5 ประการ พระพุทธองค์เสวยพระกระยาหารเสร็จแล้ว เมื่อทรงกระทำอนุโมทนาได้ตรัสพระธรรมเทศนาแก่พระนางสุปวาสาว่า “ดูก่อนสุปวาสา บุคคลผู้ถวายโภชนาหารแก่ภิกษุ (ผู้รับ) ชื่อว่าให้สิ่งอันประเสริฐทั้ง 5 ประการ คือ ให้อายุ ให้วรรณะ ให้สุขะ ให้พละ และให้ปฏิภาณ” “ดูก่อนสุปวาสะ บุคคลผู้ให้ของเช่นไรก็ย่อมได้ของเช่นนั้น คือ ผู้ให้อายุ ก็ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่ง อายุ ทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นต้น เมื่อทรงสถาปนาอุบาสิกาทิ้งหลายในตำแหน่งต่างๆ ก็ได้ทรงสถาปนาพระนางสุปวาสาโกถิตานี้ไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทิ้งหลายในฝ่าย ผู้ถวายของมีรสอันประณีต (อง.จตุกก. (ไทย) 21/57/95) นางวิสาขามหาอุบาสิกา เป็นสตรีที่มีความสำคัญในการสร้างวัดและการถวายความอุปถัมภ์บำรุงพระศาสนา ด้วยปัจจัยต่างๆ ถวายผ้าวัสสิกสาฎก ถวายอาคันตุกภัต ถวายคัมภีรภัต ถวายคิลานภัต ถวายคิลานุปัฏฐากภัต ถวายคิลานเภสัช ถวายธูยาคุ แก่พระสงฆ์ และถวายผ้าอาบน้ำแก่ภิกษุสงฆ์ (วิ.ม. (ไทย) 4/27/32) นางวิสาขাপกติเป็นผู้ชวนชายในการถวายปัจจัยแก่ภิกษุสงฆ์ จะเห็นจากการที่นางก่อนจะไปวัดทุกครั้งจะต้องมีสิ่งของติดมือไปด้วย โดยเฉพาะเวลาเช้าจะให้คนใช้ถืออาหารไปถวาย เวลาเย็นก็ให้ถือเภสัช 5 ชนิด (วิ.มหา.อ. (ไทย) 2/290/40) พร้อมด้วยน้ำปานะ 8 อย่าง (วิ.มหา.อ. (ไทย) 2/255-256/378) ไปถวายเป็นประจำ ประกอบกับนางได้ทูลขอพร 8 ประการที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้รับและผู้ให้ซึ่งสิ่งเหล่านี้นางมิได้ทูลขอเพื่อตน แต่หากทูลขอเพื่อประชาชนและภิกษุสงฆ์ทั่วไป วันหนึ่ง เมื่อนางมาถึงวัด นางได้ถอดเครื่องประดับมหาลดาปสาธน์ มอบให้หญิงสาวผู้ติดตามถือไว้ เมื่อเสร็จกิจการฟังธรรมและเยี่ยมเยียนพระภิกษุสามเณรแล้ว ขณะเดินกลับบ้านนางได้บอกให้หญิงรับใช้ใส่เครื่องประดับให้ แต่หญิงรับใช้ลืมไว้ที่ศาลาฟังธรรม นางจึงให้กลับไปนำมา แต่สิ่งว่าถ้าพระอานนท์เก็บรักษาไว้ก็ไม่ต้องเอาคืนมาให้มอบถวายท่านไปเลย เพราะนางคิดว่าจะ

ไม่ประดับเครื่องประดับที่พระคุณเจ้าถูกต้องสัมผัสแล้ว ซึ่งพระอานนท์ท่านก็มักจะเก็บรักษาของที่อุบาสิกาสืมไว้เสมอ และก็เป็นที่น่าคิดไว้จริงๆ แต่นางก็กลับคิดได้อีกว่า “เครื่องประดับนี้ไม่มีประโยชน์แก่พระเถระ” นางจึงขอรับคืนมาแล้วนำออกขายในราคา 9 โกฏิ กับ 1 แสนกหาปณะ (ช.ธ.อ. (ไทย) 3/67) ตามราคาทุนที่ทำไว้ แต่ก็ไม่มีผู้ใดมีทรัพย์พอที่จะซื้อไว้ได้ นางจึงซื้อเอาไว้เอง ด้วยการนำทรัพย์เท่าจำนวนนั้นมาซื้อที่ดินและวัสดุก่อสร้าง ดำเนินการสร้างวัดถวายเป็นพระอารามที่ประทับของพระบรมศาสดา และเป็นที่อยู่อาศัยจำพรรษาของพระภิกษุ สามเณร พระบรมศาสดารับสั่งให้พระมหาโมคคัลลานะ เป็นผู้อำนวยการดูแลการก่อสร้าง ซึ่งมีลักษณะเป็นปราสาท 2 ชั้น มีห้องสำหรับพระภิกษุพักอาศัยชั้นละ 500 ห้อง (ช.ธ.อ. (ไทย) 3/68-69) และได้ทำยอดปราสาทซึ่งบุด้วยทองคำแท่ง เพื่อบรรจุน้ำได้ 60 หม้อ (ที.ปา.อ. (ไทย) 3/11/44-45) โดยใช้เวลาในการก่อสร้างถึง 9 เดือน และเมื่อสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ได้นามว่า “พระวิหารบุพพาราม” นอกจากการสร้างวัดแล้วนางวิสาขายังเป็นบุคคลแรกที่ได้ถวายผ้าอาบน้ำฝนแก่พระภิกษุ นางวิสาขาก็ได้อุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุสงฆ์ และได้ถวายจตุปัจจัยในพระพุทธศาสนาจำนวนมาก ดังกล่าวมา พระผู้มีพระภาคซึ่งได้ทรงประกาศยกย่องนางในตำแหน่งเอตทัคคะว่า เป็นอัครสาวิกาลูกสาวอุบาสิกาทิ้งหลายในด้านถวายทาน (อง.เอกก. (ไทย) 20/259/32)

3.2 บทบาทในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา

อุบาสิกามีบทบาทด้านการอุปถัมภ์สนับสนุนพระศาสนา จนได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้า ตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ ในด้านการถวายอุปถัมภ์ และบทบาทหน้าที่ใกล้เคียงกันในเรื่องการถวายทานไว้ 3 คนด้วยกันคือ นางวิสาขา เป็นผู้เลศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลาย ผู้ยินดีในการถวายทาน (วิ.มหา. (ไทย) 5/350/223) นางสุปปวาสาโกถยิตตา เป็นผู้เลศกว่าอุบาสิกาสาวิกา

ทั้งหลาย ผู้ถวายรสอันประณีต (อง.จตุกก. (ไทย) 21/57/95) นางสุปปียา อุบาสิกา เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายผู้บำรุงภิกษุอาพาธ (วิ.มหา. (ไทย) 5/280/60-63)

นอกจากอุบาสิกา 3 ท่านที่กล่าวนามมานี้ ยังมีอุบาสิกาก็เป็นจำนวนมากที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีบทบาทในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา คอยช่วยเหลืออำนวยความสะดวกให้แก่ภิกษุ ภิกษุณี รวมทั้งสามเณรและสามเณรี ได้ปฏิบัติธรรมได้อย่างสะดวก ไม่ลำบากด้วยปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต ที่พักอาศัยและยาที่สำคัญต่อการดำรงชีพ การถวายภัตตาหาร การถวายเครื่องนุ่งห่มอุปโภคและยารักษาโรค ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีพของพระสงฆ์ เพราะภัตตาหารจากผู้มีจิตศรัทธาถวาย พุทธพจน์ที่ว่า “สัตว์ทั้งปวงมีชีวิตอยู่ได้ด้วยอาหาร” (ที.ม. (ไทย) 10/307/191) การมีอุบาสกและอุบาสิกาที่คอยช่วยเหลือพระศาสนานี้จึงเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างมากสำหรับภิกษุสงฆ์ เพราะนักบวชมิได้ประกอบอาชีพ ไม่สามารถหาปัจจัยเพื่อดำรงสมณเพศได้ จำเป็นต้องพึ่งพาอุบาสก อุบาสิกาเป็นหลัก และเมื่อภิกษุได้รับการสนับสนุนจากอุบาสก อุบาสิกา ก็ตอบแทนด้วยการอบรมสั่งสอนให้ความรู้เป็นหลักปฏิบัติแก่อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งบทบาทของทั้งของนักบวชและฆราวาสต่างได้ทำหน้าที่ของกันและกัน ตามหลักการที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางเอาไว้เพื่อให้พระพุทธศาสนามีความสมดุลดำเนินไปอย่างราบรื่น

ดังนั้น หน้าที่อันสำคัญประการหนึ่งของอุบาสิกา คือ การถวายความอุปถัมภ์บำรุงพระศาสนาในด้านปัจจัยต่างๆ พระพุทธเจ้าก็ได้จำกัดบทบาทของอุบาสิกาไว้แต่เพียงผู้ถวายปัจจัยเท่านั้น พระองค์ยังได้เปิดโอกาสให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างอื่นได้ด้วยไม่ว่าจะเป็นเรื่องการปฏิบัติธรรม การเผยแผ่ธรรม ถ้าอุบาสิกาท่านใดได้ถวายทาน ได้ฟังธรรมแล้ว ประสงค์จะปฏิบัติตามหลักธรรม เช่นภิกษุปฏิบัติ

อยู่ก็ยอมกระทำได้ และเมื่อปฏิบัติธรรมจนเกิดความรู้ ความเข้าใจแล้ว ก็สามารถเผยแผ่ความรู้นั้นออกไปสู่บุคคลอื่นได้ด้วย

3.3 บทบาทอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาของอุบาสิกปัจจุบัน

1) ด้านการบริจาคที่ดินและสร้างอาคารมหาวิทยาลัยสงฆ์ อำเภอวังน้อย พระนครศรีอยุธยา

คุณหญิงสมปอง วรรณิสสร และนายแพทย์รัศมี วรรณิสสร ผู้เป็นสามี ได้มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา สนับสนุนให้ทุนการศึกษาให้พระภิกษุสามเณรหลายสิบลรูป บริจาคเงินบริจาคทรัพย์ให้กับคณะสงฆ์มากมาย โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง ทั้งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย บุคคลทั้ง 2 รักและศรัทธาในพระพุทธเจ้า เทิดทูนพระสงฆ์ยิ่งกว่าชีวิต คุณหญิงสมปอง วรรณิสสร เป็นผู้มีการคุณต่อมหาวิทยาลัยได้บริจาคที่ดิน 84 ไร่ 1 งาน 37 ตารางวา เป็นที่ก่อสร้างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นอกจากบริจาคที่ดินแล้วยังได้มีจิตศรัทธาบริจาคทุนทรัพย์สร้างอาคารโดยให้ชื่ออาคารแห่งนี้ว่า “อาคารวิปัสสนาธุระสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)” ใช้เป็นสถานที่อบรมพระวิปัสสนาจารย์ นอกจากนั้นยังเป็นสถานที่อบรมแก่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน สำหรับสร้างมหาวิทยาลัยเพื่อสร้าง “ศาสนทายาท” แก่วงการคณะสงฆ์

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา นายแพทย์รัศมี คุณหญิงสมปอง วรรณิสสร บริจาคเงินให้กับมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งนี้แล้วไม่ต่ำกว่า 594,000,000 ล้านบาท (ห้าร้อยเก้าสิบล้านบาท) เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2563 เป็นวันครบรอบชาตกาล 117 ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภเถร) นายแพทย์รัศมี คุณหญิงสมปอง วรรณิสสร และพระเทพประสิทธิ์มุนี เจ้าอาวาสศรีสุदारาม ผู้ที่ชักชวนทั้งสองท่านให้มาร่วมกันสร้างมหาวิทยาลัยสงฆ์ ถือว่าฤกษ์ดี ได้ประกอบ

พิธีเททองหล่อรูปเหมือนของหลวงพ่อบ้าง อาสภเถร ณ หน้าอุโบสถกลางน้ำ วัดมหาจุฬาราชูทิศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หล่อเสร็จแล้วจะไปประดิษฐานรูปเหมือนของหลวงพ่อบ้างเอาไว้ ณ อาคารวิปัสสนาธุระ ภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งอาคารหลังนี้นายแพทย์รัชมีคุณหญิงสมบอง วรรณิสสร ก็ได้บริจาคสร้างเอาไว้เช่นเดียวกัน เพื่อให้อนุชนรุ่นหลัง คณาจารย์ นิสิต ได้สักการบูชา และเพื่อเป็นอนุสาวรีย์รำลึกถึงคุณแห่งความดีของของท่านด้วย (อุทัย มณี, 2563) การสร้างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) เพื่อจุดประสงค์ในการส่งเสริมด้านการศึกษาพระพุทธศาสนาที่สำคัญแห่งหนึ่งของคณะสงฆ์ไทย และเป็นมหาวิทยาลัยศูนย์กลางการศึกษาด้านพุทธศาสตร์ที่สำคัญของโลก และเป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย

2) ด้านการสร้างวัด

(1) การสร้างวัดใหม่ยายแพ่ง กรุงเทพมหานคร

ยายคุณท้าวแพ่ง หรือบางครั้งก็เรียกว่า ยายแพ่ง ในชีวิตอยู่ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ตรงกับรัชสมัยรัชกาลที่ 3 ยายคุณท้าวแพ่ง มีอาชีพเก็บตลาดเอาผลกำไร รวมทั้งเป็นแม่เล้าเจ้าของช่องนางโลม อุบาสิกายายแพ่งได้ทำบุญสร้างวัด เมื่อ พ.ศ. 2376 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยร่วมกับหญิงงามเมือง (คำเรียกเพราะๆ อีกคำหนึ่งของโสเภณี) ในสำนักของนางตามความนิยมในสมัยนั้น บรรดาขุนนางนิยมสร้างวัดเพราะมีคำกล่าวว่า “ใครใจบุญสร้างวัดก็จะเป็นคนโปรด” จึงได้ทำการสร้างวัดด้วยเงินรายได้ของตนขึ้นมาเพื่อต้องการให้สวดสวดพระเนตรของพระเจ้าแผ่นดิน ที่ตรอกแพ่ง แหล่งธุรกิจของพระนครสมัยนั้น พวกชาวบ้านจึงเรียกกันว่า “วัดใหม่ยายแพ่ง” เมื่อสร้างเสร็จ ก็ได้ทูลขอพระราชทานนามของวัดนั้น ทรงโปรดพระราชทานนามของวัดนั้น

ว่า “วัดคณิกาผล” แปลตรงตัวได้ว่า วัดที่เป็นผลได้มาจากหญิงโลมเมือง เพราะรายได้หลักของยายแพ่งนั้น ได้มาจากการเป็นแม่เล้า เจ้าช่องโสเภณี ก็คือ วัดใหม่ยายแพ่ง ที่ตั้งอยู่บนถนนพลับพลาไชยเยื้องกับมูลนิธิปอเต็กตึ๊งปัจจุบัน (วัดคณิกาผล (วัดใหม่ยายแพ่ง), 2564)

ยายแพ่งเมื่อสร้างวัดแล้วก็อยากจะรู้ว่าตัวเองจะได้บุญมากน้อยเพียงใด ได้เดินทางไปวัดระฆังเพื่อนมัสการสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) สอบถามความข้องใจของตน สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) ได้ทราบกิตติศัพท์ของอุบาสิกายายแพ่งอยู่ก่อน เมื่อถูกถามว่า อาานิสงส์จากการสร้างวัดด้วยเงินที่ได้จากหญิงขายบริการจะได้มากหรือน้อยเพียงใด สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) ก็ตอบไปทำนองเย้าว่า “เห็นจะได้สักสลึงเฟื้องนั่นแหละโยม” อุบาสิกายายแพ่งได้ฟังก็รู้สึกโกรธ เพราะรู้ว่าสมเด็จฯ ท่านจริงใจที่จะ “แชะ” วิชาชีพของตัวเอง เนื่องจากเงินสลึงเฟื้อง ก็เท่ากับค่าตัวหญิงคณิกาในสมัยนั้นอาจจะวิเคราะห์ได้ว่า ยายแพ่งสร้างวัดในครั้งนี้ด้วยเงินรายได้ของตนขึ้นมา จุดประสงค์เพื่อต้องการให้สวดสายพระเนตรของพระเจ้าแผ่นดินนั่นเอง ส่วนได้รับผลอาานิสงส์ขึ้นอยู่กับที่เจตนาจะมากหรือน้อยนั้นคณะผู้ให้บริสุทธื ผู้รับบริสุทธื และวัตถุทานนั้นบริสุทธื เพราะเงินที่สร้างวัดเป็นเงินที่เกิดจากน้ำพักน้ำแรงของคนอื่นที่ไม่ชอบด้วยธรรมเนียมการทำมาอาชีพและเป็นอาชีพที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามในห้วงข้อการค้าขายมนุษย์ถ้าเปรียบอาานิสงส์นี้ด้วยเงินเหรียญบาทยายแพ่งก็ได้ไม่เต็มบาทจะได้สักสลึงเฟื้องเท่านั้น การทำบุญถ้าทำด้วยจิตที่ผ่องใสไม่ขุ่นมัวก็จะได้อาานิสงส์มาก แต่ถ้าบุคคลใดทำบุญด้วยจิตที่ขุ่นมัวก็ย่อมจะทำให้เกิดได้ผลน้อยและสำหรับในเรื่องของการสร้างวัดของยายแพ่งก็ดูเหมือนจะเนื่องด้วยเรื่องของจิตที่ขุ่นมัวดังนั้นอาานิสงส์ผลบุญจึงมีเพียงได้บุญแต่ไม่ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยตัวอย่างที่ช่วยให้การตัดสินใจของผู้สร้างวัดนี้ว่าผลแห่งบุญนั้นจะอำนวยให้เกิดได้ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยคงได้แค่เพียง 3 ใน 8 ส่วน

เหมือนกับเงิน 5 บาทโค้งเว้าหายไปเสีย 5 เฟื้อง คงได้เพียง 3 เฟื้องคือเหลือเพียงสลึงเฟื้องเท่านั้น

ผู้ที่สามารถมองเห็นความเป็นจริงว่าสรรพสิ่งทั้งหลายไม่เที่ยงมาจากการปรุงแต่งเป็นอนิจจังทุกขังอนัตตาแม้จะเห็นเพียงชั่วขณะจิตก็ตาม พุทธองค์ตรัสสรรเสริญว่าย่อมได้บุญมากที่สุด วัดคณิกาผลหรือวัดยายแพ่งแต่เดิมชาวบ้านเรียกว่าวัดโคกบ้าง วัดใหม่ยายแพ่งบ้าง เงินที่สร้างวัดทำบุญทำทานหากเป็นเงินที่เกิดจากน้ำพักน้ำแรงของคนอื่นที่ไม่ชอบด้วยธรรมเนียมถ้าเปรียบอานิสงส์นี้ก็คงได้ไม่เต็มร้อย เพราะมีจิตขุ่นมัวนั้นหมายถึงในยามทำบุญทำทานหากทำด้วยความโลภ ความโกรธ และความหลง พร้อมกันทั้งสามประการนี้แล้วกุศลบุญก็จะไม่ได้รับผลบุญนั้นเต็มที่

อย่างไรก็ตาม อุบาสิกายายแพ่งก็มีจิตเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา จึงมีความคิดสร้างวัดถวายไว้ในพระศาสนาเพื่อเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าเงินที่อุบาสิกายายแพ่งจะได้มาโดยน้ำพักน้ำแรงที่ไม่บริสุทธิ์จากอาชีพการเป็นแม่เล้าเจ้าของช่อง แต่ด้วยแรงศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาทำให้อุบาสิกาสร้างวัดได้จนสำเร็จ

(2) การสร้างวัดป่าภูก้อน อำเภอนาเยีย จังหวัดอุตรธานี

คุณแม่ปียวรรณ วีรวรรณ เป็นอุบาสิกาผู้มีศรัทธาแรงกล้าต่อพระพุทธศาสนาอีกท่านหนึ่ง ที่เป็นผู้สร้างวัดป่าภูก้อน อำเภอนาเยีย จังหวัดอุตรธานี โดยที่วัดป่าภูก้อน ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่านาเยียและป่าน้ำโสม ท้องที่บ้านนาคำ ตำบลบ้านก้อง อำเภอนาเยีย จังหวัดอุตรธานี อันเป็นรอยต่อแผ่นดิน 3 จังหวัด คือ อุตรธานี เลย และหนองคาย กำเนิดขึ้นจากการดำริชอบของพุทธบริษัทสี่ ผู้ตระหนักถึงคุณประโยชน์อันยิ่งใหญ่ของธรรมชาติและป่าต้นน้ำลำธาร ซึ่งกำลังถูกทำลาย โดยในปี พ.ศ. 2527 หลวงปู่ฝั้น อาจาโร ได้เมตตา

ปรากฏในทิพยนิมิต สั่งให้ไปจุดธูปทางภาคอีสานเป็นเวลา 10 วัน คุณปิยวรรณ และคุณโอฬาร วีรวรรณ พร้อมคณะได้เดินทางมาจุดธูปแถบจังหวัดสกลนครและอุดรธานี เกิดความเลื่อมใสในปฏิปทาของพระป่า จึงได้เข้าช่วยเหลือท่านพระอาจารย์อินทร์ถวาย สนตุสสโก สำนักสงฆ์บ้านนาค่าน้อย ในการขออนุญาตใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จัดตั้งเป็นวัดบ้านนาค่าน้อย และปลูกป่าทดแทนพื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรมกว่า 750 ไร่ อย่างถูกต้องตามระเบียบของกรมป่าไม้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติธรรมและอยู่อาศัยของพระสงฆ์ จากนั้นพระอาจารย์อินทร์ถวายได้พาไปดูป่าภูก้อนที่กำลังถูกสัมปทานตีตราตัดไม้ คณะศรัทธาจึงได้ตัดสินใจสร้างวัด โดยอาราธนาท่านพระอาจารย์ชาลี ธีรธมโม (ปัจจุบันเป็นพระครูจิตตภาวนาญาณ) เป็นประธานและเป็นขวัญกำลังใจในการก่อสร้าง ได้ทำเรื่องขอใช้ที่ดิน ในเขตป่าสงวนแห่งชาตินาคู-น้ำโสม เพื่อสร้างวัดในเนื้อที่ 15 ไร่ จากกรมป่าไม้ จนได้รับอนุญาตเมื่อวันที่ 9 มกราคม 2530 ต่อมาได้ดำเนินการตามขั้นตอนของกรมการศาสนา จนได้รับอนุญาตให้สร้างวัดในวันที่ 3 กรกฎาคม 2530 และมีประกาศกระทรวงศึกษาธิการตั้งเป็น “วัดป่าภูก้อน” ขึ้น เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2530

เพื่อรักษาบริเวณวัดให้คงสภาพป่าอย่างสมบูรณ์ คณะศรัทธาจึงพยายามอย่างหนักที่จะขออนุญาตใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่อยู่โดยรอบวัด ด้วยที่เห็นคุณค่าของป่าและความตั้งใจจริงของคณะศรัทธาที่จะรักษาป่า จึงได้สนับสนุนช่วยเหลือจนเป็นผลสำเร็จ ในที่สุดในวันที่ 22 มิถุนายน 2531 ได้รับหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติเพื่อจัดตั้งพุทธอุทยานมีเนื้อที่ 1,000 ไร่ และได้รับขนานนามว่า “พุทธอุทยานมหารุกขปาริชาติภูก้อน”

วัดป่าภูก้อนได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ในวันที่ 7 มิถุนายน 2532 คณะศรัทธาจึงได้พร้อมใจกันจัดงานฝังลูกนิมิต โดยได้รับเกียรติจากท่านจุลนภ

สนิทวงศ์ ณ อุทยาน ปัตติการทรวงเกษตรและสหกรณ์ในขณะนั้น เป็นประธานในพิธีตัดลูกนิมิตและผูกพัทธสีมา ณ วัดป่าภูก้อน เมื่อวันที่ 13-14 มกราคม 2533 และรวบรวมปัจจัยในงานจัดตั้งมูลนิธิตั้ง “ปิยธรรมมูลนิธิตั้ง” ขึ้นเพื่อเกื้อกูลพระภิกษุสามเณรในวัดและงานสาธารณประโยชน์ต่างๆ ในท้องถิ่น

ปัจจุบัน วัดมีศาลาอุโบสถ 2 ชั้น 1 หลัง ซึ่งเป็นที่ประกอบพิธีสงฆ์ชั้นบน และเป็นที่ดินชั้นล่าง มีกุฏิพระ 45 หลัง เรือนครัว 1 หลัง เรือนพักราวาส 6 หลัง ถึงเก็บน้ำคอนกรีต 20 ถึง และห้องน้ำจำนวนมาก โดยใช้ระบบประปาภูเขา จากฝายเก็บน้ำดินขนาดเล็กที่เป็นแหล่งต้นน้ำซับและน้ำตกในวัด ซึ่งต่อมารวมชลประทานได้บูรณะถวายให้แข็งแรงถาวรในปี 2538 และวัดยังได้ต่อระบบประปาไปถึงหมู่บ้านนาคำที่อยู่ห่างจากวัดไป 4 กิโลเมตร เพื่อให้ชาวบ้านมีแหล่งน้ำใช้อย่างสะดวกและสะอาด

ด้วยความสง่างามและความศักดิ์สิทธิ์ของอาณาเขตพุทธอุทยาน และป่าสงวนแห่งชาติ บนเนื้อที่กว่า 3,000 ไร่ ที่กรมป่าไม้ได้ให้วัดป่าภูก้อนช่วยดูแลงานด้านป่าไม้ (เพิ่มขึ้นจากพื้นที่พุทธอุทยานเดิมอีก 2,000 ไร่) เพื่อรักษาป้องกันไฟป่าและการบุกรุกทำลายป่าล่าสัตว์ วัดป่าภูก้อนจึงเป็นที่สงบสัปปายะวิเวกควรแก่การบำเพ็ญภาวนารักษา กาย วาจา และจิตใจ ในกรรมฐานเป็นที่สุด ดังมีผู้ได้พบเห็นหลักฐานความอัศจรรย์ของธรรมชาติแห่งนี้อยู่เสมอ คณะศรัทธาจึงร่วมกันดำริสร้างพระมหาเจดีย์ นามว่า “พระปฐมรัตนบูรพาจารย์มหาเจดีย์” โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุขึ้นประดิษฐานในสถานอันสมควรเพื่อสักการบูชา และแสดงกตัญญูตเวทิตาแด่คุณของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และบูรพาจารย์กรรมฐานในภาคอีสาน ทั้งยังเป็นมงคลสถานที่พุทธศาสนิกชน จะได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของป่าไม้อันให้ประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นที่ปฏิบัติขัดเกลาจิตใจ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวอีสาน ซึ่งควรร่วมกันส่งเสริมรักษาอย่างจริงจังตลอดไป

ปัจจุบัน วัดป่าภูก้อนจึงเป็นที่สงบสัปปายะ วิเวกควรแก่การบำเพ็ญภาวนารักษากายวาจาและจิตใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และเป็นที่สักการบูชาแด่คุณของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และบูรพาจารย์กรรมฐาน ทั้งยังเป็นมงคลสถานที่พุทธศาสนิกชน จะได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของป่าไม้อันให้ประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นที่ปฏิบัติขัดเกลาจิตใจ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวอีสาน ซึ่งควรร่วมกันส่งเสริมรักษาอย่างจริงจังตลอดไป (ประวัติวัดป่าภูก้อน, 2564)

จากการสังเคราะห์ที่ผู้เขียนมองเห็นว่า คุณหญิงสมปอง วรรณิสสร ได้มีศรัทธาและมั่นคงในพระพุทธศาสนา ได้เล็งเห็นผลประโยชน์ส่วนรวม ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตจึงได้เสียสละบริจาคที่ดิน 84 ไร่ 1 งาน 37 ตารางวา ให้เป็นที่ก่อสร้างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) และสำหรับสร้างมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นการสร้าง “ศาสนทายาท” แก่วงการคณะสงฆ์ในการส่งเสริมด้านการศึกษาพระพุทธศาสนาที่สำคัญของโลก และเป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ส่วนคุณแม่ปียวรรณ วีรวรรณ เป็นอุบาสิกามีศรัทธาแรงกล้าต่อพระพุทธศาสนา จึงได้มีเจตนารมณ์ในการสร้างวัดป่าภูก้อนขึ้นมาเพื่อเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติธรรมและที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์เพื่อสักการบูชา และแสดงกตัญญูกตเวทิตาแด่คุณของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และบูรพาจารย์พระกรรมฐานในภาคอีสาน ทั้งยังเป็นมงคลสถานที่พุทธศาสนิกชน จะได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของป่าไม้อันให้ประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นสถานที่ปฏิบัติขัดเกลาจิตใจ ทั้งยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธ และนอกจากนั้นยังมีอุบาสิกายายแพงก็มีจิตใจเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาจึงมีความคิดสร้างวัดถวายไว้ในพระศาสนาเพื่อเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าเงินที่อุบาสิกายายแพงจะได้มาโดยน้ำพักน้ำแรงที่ไม่

บริสุทธิจากอาชีพรูปเป็นแม่เลี้ยงเจ้าของช่องโสเภณีก็ตาม แต่ด้วยแรงศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาทำให้อุบาสิกาสร้างวัดได้จนสำเร็จ แสดงให้เห็นว่าไม่ว่าจะเป็นบุรุษหรือสตรี เป็นยาก หรือเป็นนางโสเภณีก็ตาม ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน และมีคุณค่าของความเป็นมนุษย์ไม่ว่าใครจะอยู่ในสถานะใดก็มีสิทธิที่จะยกระดับจิตใจได้ด้วยการทำบุญ ให้ทาน รักษาศีล เป็นต้น

4. บทสรุป

อุบาสิกาคือ สตรีผู้เข้านั่งใกล้พระรัตนตรัย พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้มีบทบาทรับภาระพระพุทธศาสนาและพัฒนาตนเองตามหลักศาสนาไปพร้อมๆ กับการศึกษา ฝึกปฏิบัติ และอุบาสก และอุบาสิกาถึงแม้จะมีข้อจำกัดทางร่างกายหลายอย่างก็ตาม แต่ก็ทำหน้าที่รับผิดชอบและภาระงานทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี และบทบาทของผู้หญิงในพระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับเป็นอย่างดี ผู้หญิงมีบทบาทมิได้ด้อยไปกว่าบุรุษ ในเรื่องการเป็นผู้ถวายทาน เป็นผู้ปฏิบัติธรรม และเผยแผ่ธรรม แม้บทบาทของผู้หญิงจะโดดเด่นในด้านการถวายทาน อุบาสิกาที่มีต่อพระพุทธศาสนา ทำให้ทราบว่า ทุกครั้งที่มีการถวายทานก็มักจะมีการปฏิบัติธรรมควบคู่ไปด้วยเสมอ เช่น นางวิสาขา มีบทบาทในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา คอยช่วยเหลืออำนวยความสะดวกให้แก่ภิกษุ ภิกษุณี รวมทั้งสามเณรและสามเณรี ได้ปฏิบัติธรรมได้อย่างสะดวก ไม่ลำบากด้วยปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต ที่พักอาศัยและยาที่สำคัญต่อการดำรงชีพ การถวายภัตตาหาร การถวายเครื่องนุ่งห่มอุปโภคและยารักษาโรค ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีพของพระสงฆ์ เป็นต้น ในฐานะครองสถานภาพของผู้ครองเรือน อุบาสิกาก็สามารถศึกษาและปฏิบัติธรรมในส่วนที่เรียกว่า ธรรมบูชา ที่คู่กับอามิสบูชา พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “อานนทฺ ผู้ใดเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาก็ตาม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมปฏิบัติชอบปฏิบัติตามธรรมอยู่ ผู้นั้นย่อมเชื่อว่าสักการะ เคารพ

นอบน้อม บูชาพระตถาคตด้วยการบูชาที่ประเสริฐสุด เป็นความจริงที่ว่าผู้หญิงในฐานะอุบาสิกามีส่วนช่วยระดับประคองศาสนาเป็นอย่างมากด้วยการอุปถัมภ์บำรุงตั้งแต่สมัยพุทธกาลมาจนถึงสมัยปัจจุบัน เนื่องด้วยพระพุทธศาสนาได้เปิดกว้างให้สำหรับสตรีโดยทั่วไป และทำให้สตรีทุกคนชั้นวรรณะมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในทางพระพุทธศาสนา มิได้กำหนดให้ผู้หญิงต้องอยู่ในกรอบหรือบทบาทใดบทบาทหนึ่งเท่านั้นผู้หญิงสามารถที่จะปฏิบัติธรรม และทำหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรมได้ไม่แตกต่างบุรุษ พระพุทธศาสนาโดยพระพุทธเจ้าและพระพุทธสาวกได้เปิดโอกาสให้แก่ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในทางพระพุทธศาสนาอย่างอิสระ เพื่อนำสาวกไปสู่เป้าหมายคือความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

องค์ความรู้ในเรื่องบทบาทของอุบาสิกาในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา จึงมีความสำคัญต่ออุบาสกอุบาสิกาทั้งในสมัยพุทธกาลและสมัยปัจจุบัน ในการสร้างความสมดุจของชีวิต พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผลเป็นศาสนาแห่งสังฆธรรมที่มนุษย์สามารถพิสูจน์ให้รู้ด้วยตนเอง การเป็นอุบาสิกาคือการแสดงตนโดยประกาศถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะที่พึ่งตลอดชีวิต อุบาสิกอุบาสิกาเป็นกำลังหลักที่สนับสนุนการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี ในการถวายปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต ที่พักอาศัย และยารักษาโรค ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีพของพระสงฆ์ เพราะว่าอุบาสิกาช่วยทำให้พระพุทธศาสนามั่นคงขึ้น เจริญยิ่งขึ้น และแผ่ขยายกว้างไกลมากขึ้น

นอกจากนั้นแล้ว องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดังกล่าวอาจจะขยายจากการศึกษาต่อไปได้อีกมากอาทิ การศึกษาบทบาทของอุบาสิกาเปรียบเทียบในการสร้างวัดของอุบาสิกาสมัยพุทธกาลกับอุบาสิกาสมัยปัจจุบันมีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใดหรืออุบาสิกาที่บำรุงพระพุทธศาสนาด้านต่างๆ ในการถวายที่ดินให้กับพระสงฆ์ในการสร้างวัดหรือสถานที่ปฏิบัติธรรมในทางพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- ดวงกมล ทองคนารักษ์. (2547). *บทบาทและความสำคัญของอุบาสิกในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- ปัญญา ใช้บางยาง. (2552). *46 อุบาสิกในสมัยพุทธกาล*. กรุงเทพฯ:ธรรมสภา.
- ประวัติวัดป่าภูก้อน. (2564). สืบค้นจาก <https://www.watpaphukon.org/history>
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิหิต เตชะด้า. (2540). *อุบาสิกในพระไตรปิฎก*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระมหาสมปอง มหิโต, (2542). (แปล). *คัมภีร์อริยฐานวรรณนา*. กรุงเทพฯ:ธรรมสภา.
- พระครูกลียาณสิทธิวิวัฒน์ (สมาน กลยาณธมโม). (2544). *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.
- วัดคณิกาผล (วัดใหม่ยายแพง). (2564). สืบค้นจาก <https://www.posttoday.com/dhamma./640164>

- สุนทรี สุริยะรังสี. (2544). การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาศึกษากรณีเฉพาะอุบาสิกที่ได้รับเอตทัคคะ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- อุทัย มณี. (2563). การบริจาคที่ดินและสร้างอาคารมหาวิทยาลัยสงฆ์. สืบค้นจาก <https://www.posttoday.com/dhamma/640164>)